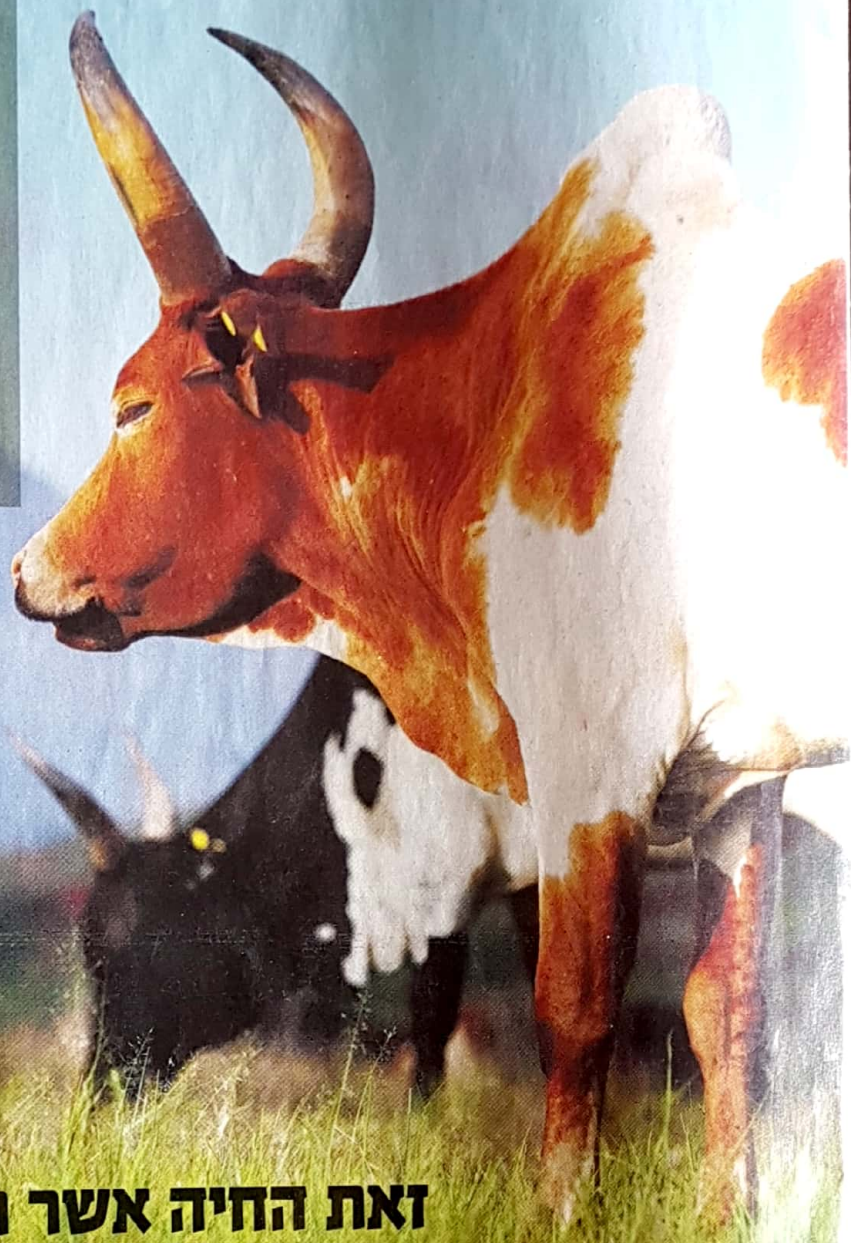

שבת קדש

בס"ד, פרשת שמני כ"ב באדר ב' תשע"ו

**זאת החיה אשר תאכל מכל הבהמה...
אך את אלה לא תאכלו**

פר האבו שנאסר לאכילה.

שיחה מרתקת על סימני כשרות בבעל חיים ודגים עם הרב ישראל מאיר לוינגר שליט"א

שיחה מיוחדת עם הגאון
רבי ירוחם אולשין שליט"א
ראש ישיבת לייקווד
על הגאון הגדול רבי חיים
שלמה ליבוביץ זצוק"ל
ראש ישיבת פוניבז'

כשר-טרף,

אכילת דברים הקשורים ושייכים לעבודה זרה. את המחקר החילוני דווקא בתחום הטריפות, והיה זה פרי מחקר של שנים רבות, עוד בשנת תשכ"ד במסגרת המחלקה לחקר הטריפות שע"י המכון לחקר החקלאות על פי התורה, יצאו ספרים שונים שדנו במגוון הבעיות שהתעוררו בנושאי הטריפה והשחיטה של הבהמות.

חיפשתי אחר מי שיוכל ללמד אותי את התיאוריה של הניקור, על מנת להסבירו. מצאתי את הרב הומינר שכיוון אותי בדרכי, עד להוצאת הספר 'מדריך להלכות ניקור', שהיה הספר הראשון בעת החדשה על הנושא. בעקבותיו הופיעו הספרים המשומשים ע"י המנקרים: הניקור המעשי בתמונות וניצני ניסן. לאחרונה הופיע ספר יסודי 'יד שלמה' של הרב שלמה מחפור בענין זה.

עם יצירת מערכת הכשרות, והצורך לברר סוגיות הלכתיות מורכבות, נכנסתי לעובי הקורה, שכללו בתחילה לברר מה הם הבהמות הכשרות לשחיטה, שכן בתורה נאמרו שלושה מיני בהמה, שור, שה כבשים ושה עיזים, ושבעה מיני חיה שהם: אייל, צבי, יחמור, אקו, דישון, תאו וזמר.

הסימן הנדרש לכשרות 'מפרסת פרסה ושוסעת שסע', והוא מעין ציפוי קרני, המכסה את קצה הרגל, ברגלי החיות ברא הקב"ה פחות רגליים מבהמות, ובבעל חי מפרסי פרסה, מספר הפרסות חייב להיות זוגי, ובהם עובר ציר מרכזי הכובד בין שתי אצבעות. ולכך נראית התרחבות הסרק שבין האצבעות בזמן שהבעל חי נשען על הרגל האמורה, וזה נקרא שוסע שסע.

העלאת הגירה עיקרה, שיש לבעל חיים מערכת קיבות מורכבת, ובשעת האוכל הוא בולע את מזונו בבת אחת ללא טחינה כמונו, לאחר הבליעה או לאחר זמן הוא מעלה המזון חזרה לפה ולועסו, וסימן ההיכר שנתנו חכמינו לכך הוא שאין לו חותכות וניבים בלסת העליונה.

בקיאות הנדירה, לצד הידע העצום, שאף מגובה בספרי כשרות רבים שיצאו תחת קולמוסו, במיוחד ספריו האחרונים 'מאור לכשרות', שמביאים בכנפיהם אוצר בלום של בעלי החיים דינם וכשרותם, מביאים אותנו לתהות, כיצד הוא החל להתעסק בתחום כשרותם של הברואים השונים שנבראו בידי שמים מכל המינים והזנים.

הרב לוינגר מספר לנו בערגה: "כבר בצעירותי התעניינתי בתחום, בלכתי לחכמים מעדות שונות, תימנים, מרוקאים, תוניסאים ועוד, שהתגוררו בכפרים שונים ונידחים, והצגתי בפניהם סוגי עופות שונים שנתקלתי בהם, בכדי לדעת אם ישנה עליהם מסורת הלכה הקובעת כי היא כשרה לאכילה.

אך את עיקר משנת הכשרות רכשתי בהיותי רב בקלן שבגרמניה, ולאחר מכן בבאוועל שבשוויצריה, שם הוקמה מערכת כשרות, שעד היום הזה הינה מערכת הכשרות של ועידת רבני אירופה, ובהיות ובמרחבי אירופה צצו ועלו שאלות רבות הנוגעות לכשרות העופות והדגים, לצד הבהמות ויתר חומרי הגלם, קבעתי לברר לעומקם של דברים את הידע הנצרך בכדי להכיר טיבם של כל המינים הללו, אותם נוכל לעלות בפני שולחנם של פוסקי ההלכה".

במה למשל נתקלתם בבעיה כשרותית במיני בהמות או דגים? פתחנו בשאלה המאתגרת.

הרב לוינגר: "ראוי לדעת כי דווקא בגולה קיים קושי גדול יותר לעקוב ולוודא שיהיה כשרות לכל המצוי שם, בעיקר בקהילות נידחות שההלכה לא הייתה מצויה בהן כל השנים. ראשית נצרכנו להכיר את בעלי החיים הטהורים, ואת אופני אכילתם שלא יהיו בהם איסורי תורה ממש באותם בעלי חיים, לצד איסור בישול ואכילה של תערובת בשר וחלב, ואי

**הרה"ג ישראל מאיר
לוינגר שליט"א
כיהן כרבן של קלן
שבגרמניה ובאזעל
שבשויצריה וכרבה
של מינכן. בד בבד הוא
נודע כ'וטרינר' מומחה
בהשכלתו, שרתם את
הידע הוטרינרי שלו
לברור נושאי כשרות.
על כשרות מיני
הבהמות, עופות ודגים,
וממצאיו, פרי מחקר
של עשרות שנים,
בשיחה מרתקת**

טהור-טמא

פוסקי ההלכה לרדון ולהכריע בדבר. כבר בריצפת הפסיפס שנתגלתה בחפירות בית הכנסת בבית אפלא, מוצאים איור ברור של בקר עם דבשת, הדומה למיני ה'ז'בו, מכאן שכבר לפני יותר מאלף שנה הכירו בהמה זו.

אספר דבר מעניין במיוחד. בשנת תשס"ד עת ביקרתי בישיבת לומזה בפ"ת, סיום בנייתה כידוע היה בתרפ"ט, וראיתי את גלגל המזלות המצוייר בכיפת האולם. במזל שור מצוייר שור שהרכבת של ה'ז'בו נראית בו בצורה בולטת ביותר, הרי שכבר אז הכירו בארץ פר עם דבשת גדולה כה'ז'בו. מרן החזו"א זצוק"ל החמיר מאד בענין מסורת הבהמות, ומרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל נטה להורות גם בתערובת, שהוכלאו בקר עם גזעי ז'בו, שיש אולי לאוסרו מצד המנהג, אף שעל פי כללי ההלכה יש לה סימני טהרה. וכך נוהגים להלכה כיום.

בענין זה התעורר נידון הלכתי לגבי פר ביוון, שהינו מגודל ושונה במעט מהפרים שלנו, ובארה"ב נהגו לאוכלו. הביאו זאת לפני מרן הגר"ש וואזנר זצוק"ל שיכריע דעתו בדבר כשרותו, והוא אמר להם בתשובתו, כי להם אכן מותר לאכול זאת, כי לפי הסימנים הוא נראה כשר, אך אנו שקיבלנו על עצמנו כאן בארץ לנהוג כמסורתו של מרן החזו"א זצוק"ל, וכל פר שלא קיבלנו עליה מסורת לאוכלו הוא אינו כשר בעבורנו, לכן אין לאכול זאת בארץ הקודש".

מה הנידונים המתעוררים בשחטות בהמות כיום?

הרב לוינגר: "לכל בעל חיים תכונות משלו. מתנת הבורא היא שכל אדם שונה מחברו, כפי שמתארת הגמרא בסנהדרין, למה נברא האדם יחידי - להגיד גדולתו של מלך מלכי המלכים הקב"ה, שאדם טובע כמה מטבעות בחותם אחד וכולן דומין זה לזה, אבל הקב"ה טובע כל אדם בחותמו של אדם הראשון ואין אחד דומה לחברו. תכונה זו אינה קיימת רק באדם, היא נכונה לגבי כל בעלי החיים.

מכאן החלו השאלות לגבי סוגי בהמות שונות שנתגלו במרחבי העולם. הירדוע שביניהם הוא ה'ז'אבו, שיש מסורת לטהרתו, ומשקלו גדול עד 400 ק"ג, ואנסה לתאר מדוע נוצרה שאלת כשרות לגביו, עד לפסיקתם של פוסקי ההלכה בעניינו שנטו לאוסרו.

כידוע, רפתנים מעדיפים בהמה גדולה המניבה חלב בכמויות, ויש בה בשר רב המותאם לאכילה לאחר שחיתתה. הפרות שהיו בדרך כלל כאן בארץ, היו דלות חלב ובשר כאחד, ולשם כך החלו להביא זנים אחרים הקיימים במרחבי העולם, כך למשל הובא בקר ממדגסקר, הוא דומה לבקר ההודי, אך על גב הבהמות קיימת גבשושית בגובה עד 20 ס"מ, והדבר הובא לפני מרן החזו"א שיכריע אם להכשירו.

בענין זה התעורר נידון הלכתי לגבי פר ביוון, שהינו מגודל ושונה במעט מהפרים שלנו, ובארה"ב נהגו לאוכלו. מרן הגר"ש וואזנר זצוק"ל אמר בתשובתו, כי להם אכן מותר לאכול זאת, כי לפי הסימנים הוא נראה כשר, אך אנו שקיבלנו על עצמנו כאן בארץ לנהוג כמסורתו של מרן החזו"א זצוק"ל

באגרת משנת תש"י כתב מרן החזו"א 'ולא היה במכתב הנידון אם חשוב הוא השוני של שור זה להסתפק בו שהוא מין אחר מהשור המצוי בידינו, אלא היה הדבר מוחלט שצריך לרדון במין חדש הבא לפנינו אך טהרתו בטוחה...'

עם זאת הגיעו עדויות מברזיל ששחטו בעבר בקר זה ואכלוהו, וכך הוא לגבי בהמות שהובאו מסוריה למטולה, והייתה מסורת ששחטו זאת בגליל. ואז התגלה כי מדובר בבקר הנקרא ז'בו, שהוא בקר פראי הגדל באפריקה וברום אמריקה, ולאחר מכן גידלו בהכלאה ממנו גם בארץ, והתעוררה שאלה לגבי כשרותו, דבר שהביא את כל גדולי

ההתפתחות של בני האדם ובעלי החיים האחרים מורכבת מהחומר התורשתי ומתנאי הסביבה השונה בכל איזור ומקום. הפוטנציאל שלהם מנוצל באמצעות תנאי הסביבה, כולל החינוך וכדומה. הוויכוח בין החוקרים והפילוסופים הוא בעיקר לגבי חלקו של כל אחד מהגורמים בהתפתחות זו.

הדת היהודית מתירה את השימוש בבשר, תוך כדי שמירת חוקי השחיטה היסודיים. חוקי השחיטה המסורים לנו מדור דור, רמוזים בתורה שבכתב, ומוסברים בתורה שבעל-פה, ובהלכה למשה מסיני. יחד עם זאת, הרעיונות המתחבאים מאחורי השחיטה הם חשובים ויכולים לתת הסבר ממשי לנושא זה.

הררישות האתיות הנדרשות משוחט הן גבוהות במיוחד. השחיטה צריכה להיעשות בכוח האדם – כוח גברא. הסיבה לכך היא, שנטילת חיי בעל חיים אסור שתיעשה מבלי דעת ומבלי ביצוע הפעולה. הנאצים ימ"ש במחנות ההשמדה דגלו בשיטה, שהכל ייעשה איך שהוא, שלא בכוח האדם. דבר זה מנע אחריות אישית לביצוע המעשה, שכן כל אחד לא ביצע המעשה.

כן השוחטים כיום נזהרים רבות במניעת צער בעלי חיים, כפי הידוע מספר החינוך, שהמצווה של השחיטה מבוססת על כך, שלא נצער את בעל החיים יותר מדי.

ההשפעה על השוחט – האדם המצוי אצל ההריגה הוא גס או הופך להיות שכוה. כדי למנוע את ההשפעה הזו על האדם, נקבע אדם בעל תכונות נפש מוסריות גבוהות. מלבד זאת יש להקפיד איכות הבשר. כיוון שהשחיטה מותרת רק לצורך אספקת בשר לצרכי האדם, צריך הבשר להיות מאיכות טובה. ואם יהיה הבשר מאיכות גרועה, יהיה צורך לזרוק חלק ממנו. דבר זה מצריך שחיטת בעלי חיים נוספים. לאיכות הבשר שייך גם אורך חיי המדף הכולל וזמן הישארות המוצר במצב טוב. כיוון שהדם הוא אחד הדברים הראשונים שמתקלקלים, נקבעת איכות הבשר גם על פי זמן יציאת הדם מתוכו. בשחיטה יציאת הדם אופטימאלית.

אנחנו ערכנו מחקר מקיף על בעיית השחיטה וצער של בעלי החיים, בעיקר מהבחינה הרפואית. התוצאות הללו שמשו אותנו במאבק שעודנו ניטש ברחבי יבשת אירופה נגד גזירת השחיטה".

האם גם בדגים מתעוררות בעיות סביבות שדורשות פתרון מערכתית?

הרב לוינגר: "לפני שנים עמדתי על בעיית הברבוט, שנחלקו בו בעלי התוספות האם הוא דג טהור או לא. קיימת אפשרות טעות בין שני דגים הדומים זה לזה, כשאחד הוא בעל קשקשים טיפוסיים ולכן הוא דג טהור, והשני הוא חסר קשקשים לחלוטין ולפיכך אינו דג טהור. העובדה היא שכמעט כל הדגים השטוחים הם בעלי קשקשים, דג הברבוט הוא יוצא מהכלל.

כמה שנים מאוחר יותר תיארתי את הוויכוח הגדול שהיה בלונדון, לאחר שבשנת תצ"ח דן בית הדין בבעיית הברבוט, לאחר תשעים שנה בתקפ"ב התיר הרב הראשי את הדג, ובשנת תש"ט בהכנת רשימת הכשרות החדשה, הדג נאסר ע"י אותו בית הדין. הברבוט הוא דג שטוח שאין לו קשקשים. כשהרציתי על נושא חוסר הקשקשים של הדג השטוח הזה בפני אנשי מדע – הם שללו את האפשרות הזו מכל וכל. למרות הכל זוהי עובדה, שהוכחה כיום גם בספרות המדעית. יש דג אחד שטוח שהוא חסר קשקשים וישנו דג אחר דומה לו, אך הוא הפוך והוא טהור. הקב"ה ברא את הצמחים ואת בעלי החיים 'למיניהם', כל הדגים הם קבוצה אחת והחיות קבוצה אחרת. בתוך הקבוצה יש שוב קבוצות: כל מפריסי הפרסה הם קבוצה אחרת ממפריטי הפרסה כסוסים וחמורים. כך מחלקים את בעלי החיים למשפחות, לסדרות, לסוגים, למינים ולגזעים.

מתברר שלעיתים קיימים מינים שונים של אותו סוג דג, חלקם יש להם קשקשים וחלקם אין להם קשקשים, או שלרובם הגדול יש, ואצל מין אחד הם חסרים. המין שבו הקשקשים חסרים אינו טהור, והאחרים טהורים. עובדה מעניינת חשף רבי דוד פעלדמאן

התורה לא תשונה

בשיחה אנו נחשפים עוד, שסימני הטהרה בבהמה, בחיה, בדגים ובמידה מסויימת גם בחגבים, הם הסימנים שנתנה התורה במינים אלו. הסימנים האמורים בתורה הם הקובעים. לפעמים חכמינו נתנו סימנים נוספים, אך הם בעלי משמעות רק כעזרה לסימנים הראשיים. סימני העוף הם רק להיכר, ולכן ההלכה היא שעוף טהור נאכל במסורת בלבד. סימני בהמה, חיה ודגים הם סימנים להיתר – או שהם גורמים להיתר.

קיימת סוגיה שבה נידונה השאלה מה הדין כאשר אין לו עכשיו ועתיד לגדל לאחר זמן וכו', ובגמרא בחולין דנו בכך. אם הסימנים מראים לנו את ההיתר, נוכל לומר שאף אם לא רואים סימנים, כי הם יבואו עם הזמן, בעל החיים הוא טהור.

כך מצאנו את הדרשה בגמרא: הכתיב "אשר לא" והקריא הוא "אשר לו" שנאמר בחגבים, והכוונה שאין לו עכשיו ועתיד לגדל לאחר זמן, או אפילו אם היה לו בעבר וכעת אין לו, הוא בעל חיים טהור.

אם נאמר שהסימנים הם המתירים, איך נוכל להתיר את בעל החיים מראש על סמך סימנים שיתירו אותו אחר כך. יתר על כן: כיצד ייתכן שבעל חיים אסור בחלק מחייו ויותר אחר כך. אפשר לשאול עוד יותר: ישנם דגים שיש לזכרם קשקשים ואין לנקבות. כיצד ייתכן שהזכרים יהיו מותרים והנקבות לא, או אולי להיפך במינים אחרים? ייתכן ולמעשה נאכל רק את המין המותר לפי הקשקשים שיש בו, אבל מיסוד הדין בוודאי שיש לכל מין את ההלכות שלו, ולא יתכן שיהיה הברל בין זכר לנקבה.

למעשה נראה שהסימנים הם סימנים, ואם נאמר שהסימנים הם המתירים, ייתכן וישתנה הסטטוס של בעל החיים בעקבות הטיפול הגנטי גם במשך חייו. לכן פוסקי ההלכה עמם נועצנו בענין הכריעו, שהריון ההלכתי של בעל חיים הוא כפי שהוא נראה בפועל. אם יש לדג סנפיר וקשקשת הרי הוא דג טהור, ואם אין לו סנפיר וקשקשת הוא דג טמא. לכך מתאימים דברי ר"ח בן עטר, העומד ב'אור החיים' על ההבדל בין הנאמר לגבי גמל, שפן וארנבת 'פרסה לא הפריס' בלשון עבר, לבין הנאמר לגבי החזיר 'הוא גרה לא ייגר' בלשון עתיד. וכתב: 'פירוש, תנאי הוא הרבר, כל זמן שהוא לא ייגר [הוא טמא], אבל לעתיד לבוא יעלה גרה ויחזור להיות מותר; ולא שיישאר בלא גרה ויותר – כי התורה לא תשונה'.

בשנת תצ"ח דן בית הדין בבעיית הטורבוט, לאחר תשעים שנה בשנת תקפ"ב התיר הרב הראשי את הדג, ובשנת תש"ט בהכנת רשימת הכשרות החדשה, הדג נאסר ע"י אותו בית הדין. הטורבוט הוא דג שטוח שאין לו קשקשים.

רבות של דגים ממינים שונים. אוכל לספר על מקרה מעניין שאירע לי, בעקבות סיפור ששמעתי שהתרחש בווינה לפני כארבע מאות שנה, כשבאחד האיטליות היהודיים הרגו דג להכינו לכבוד שבת קודש, לפתע בקעו מגרוננו מילות המקרא 'שמע ישראל ד' אלוקינו ד' אחר'... באחת מנסיעותיי, כשהגעתי לוינה במסגרת מסע כשרות באיזור, שאלתי אם אכן נכונה היא השמועה אודות הדג שקרא שמע ישראל טרם מיתתו.

הם השיבו לי שניתן לראות את קברו בבית הקברות העתיק, וכך הובאתי לבית הקברות העתיק שבתוך העיר, ושם אני מגלה קבר שעליו מונחת מצבת אבן בצורת ראש דג... התברר, כי הרב עשה רעש גדול בזמנו, והמרא דאתרא ששמע זאת החליט כי אסור לאכול דג זה שלבטח הינו גלגול של אחת הנשמות, והוא קבע לקוברו בבית הקברות העתיק ועל מצבתו בצורת דג נכתב סיפור המעשה.

אני גם זוכר סיפור דומה ל'יוסף מוקיר שבת' הנודע, כשלפני שנים לא רבות באחד האיטליות, רכשה אישה דג גדול לכבוד שבת, ועובר האיטליו נתבקש לחתוך אותו. והנה באמצע העבודה היא מבחינה שהוא נוטל משהו נוצץ מתוכי הדג ומכניס לכיסו. היא התפלאה מאד ושאלה אותו לפרש הענין, והוא סירב לספר, וניסה לשנות כיוון בשיחה. האישה שחשדה בו, לא ניאותה לוותר על כך, והיא עירבה את בעל האיטליו, שהגיע וחקר את הענין עם העובר, ותוך כדי כך גילה, כי בתוכי הדג היה צמיד זהב טהור... העובר שראה זאת חמד אותו לעצמו. והחל להתעורר ויכוח במקום למי שייך הצמיד, האישה שרכשה את הדג טענה בתוקף לבעלותו, ואילו העובר טען שמכרו לה רק את הדג ולא את הדברים שאינם קשורים לדג עצמו.

כסופו של דבר הבעלים פיצה את העובר בדבר מה והוא אכן נתן את הצמיד לאישה שרכשה את הדג.

אך השאלות המורכבות קשורות במיני וסוגי הדגים השונים. אמנם נזכרו בחז"ל סוגי דגים שונים כמו המובא בתוספתא חולין, אך הקושי בויהויים נובע מהעובדה ששמותם לועזיים וכשהועתקו שמותם לעברית חלו שיבושים רבים.

ישנם דגים הקופצים לגובה מעל המים, והיו שרצו לטעון לגבם שידמו לשרץ העוף ולא לדג, ויתרה מכך, אם יש לו קשקשת על אותו סנפיר ארוך, אם הוא מכשירו לאכילה. הפוסקים האריכו לדון בו והפרי חדש אף תלה זאת היכן הוא ניצוד, בים או ביבשה".

***

השיחה עם הרב לוינגר מעניינת במיוחד, עומדים אנו נפעמים למול תגליותיו המיוחדות המתגלות במחקריו הרבים אודות הדגים. כך למשל אנו שומעים מהרב לוינגר, כי קיים דיון הלכתי רחב אודות כשרותו של - 'דג החרב'...

'דג החרב' - שאלנו, מה לדג ולחרב?!

"אכן הנה הוא" - משיב הרב לוינגר, תוך כדי המחשת תמונות מרהיבות של הדג - "מדובר אכן בדג שאורכו כארבעה

מלונדרון, שיש דגים שטוחים שהצד השמאלי נמצא למעלה ויש שהצד הימני נמצא למעלה, זו תופעה מעניינת, שדג ימני הוא תמיד טהור, ודג שמאלי יכול להיות טמא, וזהו הדג האמור.

ישנה טענה שמדובר בדג אחד, שכן נולדים בני כלאיים של שני המינים. לבני הכלאים הללו יש את צורת הדג האסור, ויש להם קשקשים. ראיתי דוגמאות כאלו באוסף של המוזיאון הבריטי. השאלה שהעסיקה אותנו היא: האם הדג נושא הקשקשים הבא משני המינים הוא דג טהור או לאו.

למעשה אין אנו יודעים מי האב ומי האם, הדג החדש יוכל להיות בחלקו מהמין האסור. השלכות משאלה זו יכולות להיות לרג סלמון מסוג חדש, שהוא הכלאה בין צלופח לסלמון: הצלופח הוא דג שאין לו קשקשים, לפחות מבחינה הלכתית. ישנם אמנם סוגי צלופח שבטכנולוגיה גנטית הביאו לכך שיש להם קשקשים. היום יש שמכליאים את הצלופח עם סלמון ומקבלים דג סלמון גדול מהרגיל, ובעיקר דג שגדל פי חמישה יותר מהר מדג הסלמון הרגיל. יתכן ומבחינה הלכתית יהיה הברל בין אם האם היא הסלמון או הצלופח.

שני מיני הדג השטוח: מימין הדג האסור - אין לו קשקשים, רק בליטות היוצאות מהעור, כעין קוצים קטנים. את אבחת הצד עושים כשרואים את העיניים מעל הפה, אז הם נראים בצד שמאל, וא"כ זהו דג שמאלי.

נושא נוסף המתעורר לדיון בעקבות כך, יש כלל שדג טמא משריץ, ודג טהור מטיל ביצים. האם נוכל לומר על המין חסר הקשקשים שכיון שהוא מטיל ביצים הרי הוא דג טהור? סימני המשנה של בעלי החיים, בניגוד לסימנים העיקריים - סנפיר וקשקשת - האמורים בתורה, הם סימנים כלליים, שהסיקו חכמים מהניסיון. הם כללים כלליים לכיוון מחשבה בלבד, ואין להם סמכות כמו כללים אחרים שבחז"ל. למעשה יש הרבה מינים שאינם בעלי סנפיר וקשקשת ובכל זאת מטילי ביצים, וברור שלעולם לא נוכל להתיר דג על פי הנחה זו".

מלבד סוגי הבקר, אנו מבחינים בעיקר בסוגים רבים של דגים שבהם יש לבטים בהלכה, האמנם?

הרב לוינגר: "בנושא הדגים קיים בלבול רב. הרי התורה קבעה את סימני כשרותו כל אשר יש לו סנפיר וקשקשת אותו תאכלו, ובמשנה שנינו שכל שיש לו קשקשת יש לו סנפיר, אך לא להיפך. לרקוק זה יש השלכה גדולה, הן מבחינת ההלכה ליחיד שניתן לסמוך על קשקשת בודדת, והן מבחינת המיון הכללי של סוגי הדגים המותרים והאסורים.

כדי להקל על זיהויים הוסיפו חכמינו סימן היכר להיתרו מציאות ראש ושררה, ומציאות שלפוחית שחיה, אשכול ביצים, וזנב מפוצל, ואני בספרי 'מאור לכשרות' בכרך ב', ייעדתי את רובו להסבר הסימנים, והחילוקים לגבי סוגי הדגים השונים והרבים הקיימים במרחבים השונים.

זו עבודת מחקר של עשרות שנים, ונסיעות רבות בעולם להכיר עוד ועוד סוגי דגים ומקור סימניהם, ומדובר במאות

שיח המנחה

גיליונות

"דרך אמונה"

על "מנחת חינוך"

ממון שר התורה רבי חיים

קניבסקי שליט"א

תנובת חידושי התורה

היוצאת לאור מכתבי יד

מרון הגר"ח קניבסקי שליט"א

מרקיעה שחקים

מרון שליט"א מצעירותו כתב חידושי תורה במחברותיו מתוך לימוד תורה לשמה, וזכה כי ספריו יתבררו בעולם התורה כבר לפני כיוכל שנים מעט הוצאת ספר "נחל איתן" ו"טעמא דקרא" "שיח השדה" ועוד, עד שהתפשטו חידושי התורה בכרכיו על זרעים אשרי חלקו וגם על קדשים, כמו כן ספריו על מסכתות קטנות וכן ספרי חידושי תורה בכמה

חלקי התורה שאין עליהם ספרי ביאורים, גם ביאורים על הירושלמי משיעורי רבנו שליט"א ועוד.

מרון שליט"א שיגע בתורה מתוך הרחק, גם כתב הארות וצינונים בספריו בביתו, וזכה כי תלמידיו הקרובים יקבצו חלקים מהם לכדי "ספרי הערות וגיליונות" - אחד מהם הוא הספר הנוכחי היוצא לאור על ידי מקורבו הרב יעקב חלופסקי שליט"א "שיח המנחה" הספר הנכבד קיבל את מכתבו של מרון וזה לשונו: @ והנה הרב יעקב חלופסקי שליט"א חשקה נפשו להדפיס ספר עם הערות על המנחת חינוך שכתבתי על הגיליון וגם ליקט מגיליונות אאמו"ד זללה"ה ומשאר ספרי שרנתי בדברי המנחת חינוך ומאחר שאין כאן שאלה של הלכה אמינא לפעלא טבא יישר ויזכה לחבר עוד ספרים מתוך נחת דקרושה" @2 - דברי מרון שר התורה שליט"א.

עולם התורני מתבשר בזאת בשמחה על ספרא דבי רב בברכת עור ינובון ימים על ימי מלך תוסיף וברכת ה' למוציא לאור רבי יעקב חלופסקי שליט"א מנאמני מרון וממפיצי תורתו ברבים בספרים שונים ובספר זה - לתועלת הרבים, לקדש שם שמים, ולהרבות כבוד התורה.

מטרים, ויש לו קדימה מעין מקל בקוטר 10 ס"מ באורך מטר וחצי, והוא חלק מהדג, והמענין הוא כי קיימת מסורת שהביא זאת הכנסת הגדולה בפסקיו כי הוא כשר לאכילה, אלא שלא ניצפו בו קשקשים, ומחקר ארוך אכן גילה כי בצעירותו היו לו קשקשת, שפשוט נעלמה עם השנים כשהוא גדל".

ואם מדברים על חרבות בדגים - הרב לוינגר מתאר בפנינו את דג ה'שטריה', שצורת הקשקשים שלו היא כמין קנה והם חדים כמחט ובולטים הרבה מעור הדג. הפוסקים הביאו נידון זה להלכה, והביאו לרון בהיות קשקשת תרגומו 'קולפין', נראה שאינו צריך להיות אלא כמו קליפי אגוזים, ולא חדים וקשים כמו אלו, אך הצמח צדק הכריע בהיות ולא נאמר במפורש קלפין, אלא קשקשת, הרי גם זה בכלל קשקשת ויש להתירו.

דגים נוספים שהתעוררה בהם שאלה לגבי כשרותם, הינם דגי ה'צלופח' שיש כארבע מאות סוגים לו, והמאפיין את כולם היא הצורה של נחש המים, הוא נראה וזוחל כנחש, אמנם יש לו קשקשים הנראים בכירור במיקרוסקופ, אך הם סוגי דגים שנאסרו במסורת ואין עליהם ראייה להתירם.

מכך אף נגרר הדיון אודות דג ה'קינגקליפ', הדומה לצלופח, יש לו קשקשים רכים מאד, וקשה לקלפם, אך בבדיקה שערכו נתגלה כי כששמים אותם למשל בתוך מגבת ומכסים חזק, נותרים לאחר מכן קשקשים רכים על המגבת, אלו מינים הניצודים בדרום אמריקה בדרך כלל, ואין מסורת להתירו, ובידי מכתב מגדולי ישראל שברקו והכריעו שאין להתירו לאכילה.

***

אם חשבנו שהרב לוינגר מתמחה בעיקר במאות הרבות של התמונות בלוחות מיני הבקר, הרגים והחגבים שהוצגו בפנינו, עד מהרה התבררנו, כשגילינו כי רוחב ידיעתו מקיפה הרבה יותר, ומגיעה עד לרכיבי מזון ותוספות שונים, לצד הדינים המיוחדים של היוצא מן הטהור והטמא, שהם שולחן ערוך שלם בפני עצמו. נידונים רבים שאף הם נסתעפו ממחקריו הרבים במהלך הכשרות, נידונו אודות ביצים, ג'לטינה, רבש, דונג, דם מותר, ועוד רבים מהנידונים שנדרשה בדיקה מקיפה בכדי לרעת כשרותם.

נידון מסועף הינו דם דגים, שלהלכה אם יש בו סימני היכר כגון קשקשי דגים בתוכו הוא מותר. ודם חגבים שאינו ארום אינו בגדר דם ולכך הוא מותר באכילה.

גם בענין הרבש, נתעוררה שאלה מעשית ברבר הצרעין שמקורו בהפרשה מעצים שנאכלת ע"י הרבורים וממנה הן מייצרות את הרבש, והפוסקים דנו ברבר, בדיונים, שאם גזירת הכתוב מתירה רבש רבורים יתכן להתיר זאת, אך אם תלוי בחומר המוצא שהוא הפרשת בעלי חיים, איך יתכן להתיר דבר איסור שהכניסו הרבורים לפיהו. אך מחקר ברור העלה, כי הדרך נעשית בכך שהרבורים מוצצות את המיץ ומפרישות אותו, מבלי שנכנס לקיבתן כלל, וככך הוא נכנס לכלל 'דבש גזיון' שחלוקים אודותיו הפוסקים להלכה.

הרב לוינגר מסיים באומרו: "כל עניני תוספות המזון, הכוללים חומרי טעם וריח, חמרי צבע, חמרי שימור, חומצות ומונעי חימצון, חומרים מעבים ומקרישים, חומרים מחליבים ומייצבים, ואפילו חומרי המתקה ומשפרי טעם, ואפילו חומרי התפחה והקצפה, אם ייבוש וריכוך - בכל דבר וענין יש לעקוב אחר סוג החומר, צורת וכמות הימצאותו במאכל, והוא נושא מסועף ומורכב מאד להלכה בכל פרטיו ודקדוקיו".